

BO‘LAJAK INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARINING KASBIY NUTQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA REFLEKSIV YONDASHUVNING AHAMIYATI

Zuxra Agzamovna Ikanova

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

[Tel:773520017](tel:773520017)

Annotatsiya. Mazkur tezisda bo‘ljak ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda refleksiv yondashuvning pedagogik imkoniyatlari yoritiladi. Zamonaviy ingliz tili o‘qituvchisidan nafaqat yuqori darajadagi lingvistik bilim, balki pedagogik vaziyatlarda samarali muloqot qilish, o‘z nutqini tahlil qilish, xatolarni aniqlash va kasbiy faoliyatini takomillashtirish ko‘nikmalari talab etiladi. Tadqiqotda J. Dewey, D. Schön, M. Wallace, J. C. Richards va T. S. C. Farrellning refleksiv pedagogika va o‘qituvchining kasbiy rivojlanishiga oid qarashlari tahlil qilinadi. Refleksiv kundaliklar, o‘z-o‘zini baholash, tengdoshlar fikri va video-refleksiya kabi vositalarning kasbiy nutqni rivojlantirishdagi o‘rni asoslanadi. Natijalar refleksiv faoliyatning lingvistik, kommunikativ, pragmatik va refleksiv kompetensiyalarni uyg‘un rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: refleksiv yondashuv, kasbiy nutqiy kompetensiya, bo‘ljak ingliz tili o‘qituvchisi, refleksiya, o‘z-o‘zini baholash, video-refleksiya, kommunikativ kompetensiya.

Аннотация. В тезисе рассматриваются педагогические возможности рефлексивного подхода в развитии профессионально-речевой компетенции будущих учителей английского языка. Современному учителю английского языка необходимы не только лингвистические знания, но и умения эффективно взаимодействовать в педагогических ситуациях, анализировать собственную речь, выявлять ошибки и совершенствовать профессиональную деятельность. Анализируются научные взгляды Дж. Дьюи, Д. Шёна, М. Уоллеса, Дж. К. Ричардса и Т. С. К. Фаррелла на рефлексивную педагогику и профессиональное развитие учителя. Обосновывается роль рефлексивных дневников, самооценивания, взаимной обратной связи и видео-рефлексии в развитии профессиональной речи. Результаты показывают, что рефлексивная деятельность способствует комплексному развитию лингвистической, коммуникативной, прагматической и рефлексивной компетенций.

Ключевые слова: рефлексивный подход, профессионально-речевая компетенция, будущий учитель английского языка, рефлексия, самооценивание, видео-рефлексия, коммуникативная компетенция.

Abstract. This thesis examines the pedagogical potential of a reflective approach in developing the professional speech competence of prospective English language teachers. Modern English language teachers need not only strong linguistic knowledge but also the ability to communicate effectively in pedagogical situations, analyse their own speech, identify errors, and improve their professional performance. The study considers the theoretical perspectives of J. Dewey, D. Schön, M. Wallace, J. C. Richards, and T. S. C. Farrell on reflective pedagogy and teacher professional development. Particular attention is given to reflective journals, self-assessment, peer feedback, and video reflection as tools for improving professional speech. The findings indicate that reflective activities contribute to the integrated development of linguistic, communicative, pragmatic, and reflective competences.

Keywords: reflective approach, professional speech competence, prospective English language teachers, reflection, self-assessment, video reflection, communicative competence.

Kasbiy nutqiy kompetensiya bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining muhim kasbiy kompetensiyalaridan biri bo'lib, u grammatik va leksik bilimlar bilan cheklanmaydi. Mazkur kompetensiya auditoriya bilan samarali muloqot qilish, dars jarayonini boshqarish, savol-javobni tashkil etish, pedagogik fikrni aniq ifodalash, teskari aloqa berish va o'z nutqini mustaqil tahlil qilish ko'nikmalarini ham qamrab oladi. Refleksiv yondashuv ushbu ko'nikmalarni shakllantirishda samarali metodik asos bo'lib xizmat qiladi. J. Dewey refleksiv fikrlashni tajribani ongli ravishda tahlil qilish va asoslangan qarorlar qabul qilish jarayoni sifatida izohlaydi. D.

Schön esa refleksiyaning ikki shaklini — faoliyat davomida refleksiya (reflection-in-action) va faoliyatdan keyingi refleksiya (reflection-on-action)ni ajratadi.

Bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida refleksiv kundaliklar, videoanaliz, peer observation va self-assessment kabi vositalardan foydalanish talabaning o'z nutqini mustaqil tahlil qilish imkoniyatini kengaytiradi. Refleksiya natijasida talaba o'zining nutqiy xatolarini aniqlaydi, kommunikativ strategiyalarini qayta ko'rib chiqadi va keyingi faoliyati uchun takomillashtirish rejasini ishlab chiqadi.

Refleksiv yondashuvning nazariy ildizlari J. Deweyning refleksiv fikrlash kontsepsiyasiga borib taqaladi. J. Dewey refleksiyani shunchaki tasodifiy o'y-fikr emas, balki ma'lum bir tajribani ongli ravishda, chuqur va tanqidiy tahlil qilish hamda shu tahlil asosida xulosalar chiqarish jarayoni sifatida baholaydi.

D. Schön ushbu nazariyani amaliyotga tatbiq etib, refleksiyaning ikki asosiy shaklini ajratib ko'rsatadi:

Faoliyat davomidagi refleksiya (*reflection-in-action*): O'qituvchining darajarayonining o'zida, yuzaga kelgan kutilmagan pedagogik va nutqiy vaziyatlarga zudlik bilan munosabat bildirishi va nutq strategiyasini moslashtirishi.

Faoliyatdan keyingi refleksiya (*reflection-on-action*): Dars yoki pedagogik muloqot yakunlangach, o'z nutqiy faoliyatini, yo'l qo'yilgan xatolar va muvaffaqiyatlarni mantiqiy tahlil qilish jarayoni.

M. J. Wallace, J. C. Richards hamda T. S. C. Farrell kabi til o'qitish metodistlari o'z tadqiqotlarida o'qituvchining kasbiy o'sishi doimiy refleksiv amaliyot (*reflective practice*) va o'z o'zini monitoring qilish orqali amalga oshishini ko'rsatib berishgan. S. Mann va S. Wals ta'kidlaganidek, refleksiv amaliyot va muloqotiy tahlilning integratsiyalashuvi bo'lajak o'qituvchining o'z nutqidagi leksik-grammatik xatolarni hamda kommunikativ to'siqlarni aniqlashga imkon beradi.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida kasbiy nutqiy kompetensiyani refleksiv yondashuv vositasida rivojlantirishda quyidagi pedagogik va metodik usullardan kompleks foydalanish maqsadga muvofiqdir:

Refleksiv kundaliklar (*Reflective Journals*): Talaba har bir pedagogik amaliyot yoki simulyatsion darsdan so'ng o'z nutqi, ishlatgan leksik-frazeologik birliklari, o'quvchilarga bergan ko'rsatmalari samaradorligi haqida yozma tahlil yuritadi.

Video-refleksiya va audiomahsulotlar tahlili (*Video/Audio Reflection*): Talabaning mikro-dars jarayonidagi nutqi videoga olinadi va keyinchalik talabaning o'zi tomonidan tahlil qilinadi. Bu usul talabaga o'z nutq tezligi, intonatsiyasi, pauzalari hamda noverbal muloqot vositalarini obyektiv ko'rish va baholash imkonini beradi.

Tengdoshlar kuzatuv va munosabati (*Peer Observation & Feedback*): Dars mashg'ulotlarini tengdoshlari tomonidan kuzatish va belgilangan mezonlar (rubrikalar) bo'yicha muloqot va nutq sifatiga konstruktiv fikr bildirish.

O'z-o'zini baholash (*Self-Assessment*): Maxsus ishlab chiqilgan muloqotiy va nutqiy deskriptorlar asosida talabalarining o'z kasbiy nutq darajasini mustaqil va obyektiv baholash. Tadqiqotlar va amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, refleksiv yondashuvni ta'lim jarayoniga tizimli tatbiq etish bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarida quyidagi kasbiy-nutqiy komponentlarni o'zaro uyg'un holda rivojlantirishga xizmat qiladi:

Lingvistik kompetensiya: Nutqiy xatolarni o'z vaqtida payqash va tahrir qilish, leksik-grammatik to'g'rilikka erishish.

Kommunikativ va pragmatik kompetensiya: Auditoriya xususiyatlarini hisobga olgan holda pedagogik muloqot strategiyalarini to'g'ri tanlash, pedagogik ko'rsatmalarni aniqlash va dars interaksijasini samimiy tashkil etish.

Refleksiv kompetensiya: O'z kasbiy nutqini doimiy baholab borish, auto-monitoring o'tkazish hamda kasbiy kamolotning individual trayektoriyasini belgilash.

Xulosa

Refleksiv yondashuv bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy nutqiy

kompetensiyasini shakllantirishda samarali pedagogik mexanizm hisoblanadi. Ayniqsa, refleksi kundalik, video-refleksiya, o'z-o'zini baholash va tengdoshlar fikridan foydalanish talabalarning o' nutqini tahlil qilish va takomillashtirish imkoniyatlarini oshiradi. Tadqiqotda refleksi kompetensiyani kasbiy nutqiy kompetensiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish takl etiladi.

Adabiyotlar

- 1.Dewey, J. (1933). How We Think. D.C. Heath.
- 2.Schön, D. A. (1983). The Reflective Practitioner. Basic Books.
- 3.Wallace, M. J. (1991). Training Foreign Language Teachers. Cambridge University Press.
- 4.Richards, J. C., & Farrell, T. S. C. (2005). Professional Development for Language Teachers. Cambridge University Press.
- 5.Farrell, T. S. C. (2015). Promoting Teacher Reflection in Second Language Education. Routledge.
- 6.Mann, S., & Walsh, S. (2017). Reflective Practice in English Language Teaching. Routledge.
- 7.Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. In Sociolinguistics. Penguin.
- 8.Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. Applied Linguistics, 1(1), 1–47.